

دانشگاه محقق اردبیلی

دانشکده ادبیات و زبان‌های خارجی نمین

گروه باستان‌شناسی

عنوان:

گونه‌شناسی ابزارهای سنگی دوره پارینه‌سنگی میانی محوطه‌های غرب ایران

استاد راهنما:

دکتر رضا رضالو

استاد مشاور:

دکتر حبیب شهبازی شیران

نگارش:

ناهید علی‌محمدی

دانشگاه محقق اردبیلی

تیرماه ۱۳۹۱

عنوان:

گونه‌شناسی ابزارهای سنگی دوره پارینه‌سنگی میانی محوطه‌های غرب ایران

نگارش:

ناهید علی‌محمدی

پایان‌نامه برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته باستان‌شناسی

از دانشگاه محقق اردبیلی

اردبیل - ایران

ارزیابی و تصویب شده توسط کمیته پایان‌نامه با درجه:

دکتر رضا رضالو (استاد راهنما و رئیس کمیته).....استادیار

دکتر عبدالکریم حاجی زاده (داور داخلی).....استادیار

دکتر حبیب شهبازی شیران (استاد مشاور).....مربی

تقدیر:

نه در دوزانویات رامی سگند، نه سیدی بلند دیوار، غرور جوانت را، رنجهای ما را زیسته آید شوار، که ایسکونه مانده ای، صبور، بار جی از دختان سرو، در خوابیات،
و سرودی نجیب، در خوابیات، از پشت چشم نند، به چشمه که می اندیشی، سرریزمی شود خیالان از خشمی خاموش، به سان گلویت، که سرشار حقاقت، به
گاه سحر، جلادامی میرند، اما، بر کوننی سپیده می ماند، کبودی لبهای تو.

تقدیم به

معلم همیشه ماندگار در ذهن ما و ساگردان کوچکش

فرزاد

که با مرکش روح انسان را حائلانه، فریاد کشید.

خدایا

به ما اجازه آن را بده که عشق تو را در تک تک لحظه ایمان احساس کنیم

خدایا

زندگی ایمان غمبار است و خشن، قلب ایمان را سرشار از لطافت کن.

خدایا

به ما بال پرواز بده، و هوایی برای نفس کشیدن.

از پدر و مادر عزیزم که در طول دوران زندگی مرا از جایتهای بی دینشان بی نصیب نگذاشتند، بسیار ممنونم و در نهایت عشق دوست شان می دارم. از استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر رضارضا لاکو که با باورهای خود مرا برای رسیدن راه ترقیب کردنم به خاطر همه ی محبت ها و راهنمایی هایشان پاسکزارم. از مشاور گرامی جناب آقای دکتر حبیب شهبازی شیران که با سه صدر خود، من و همه دانشجویان را راهنماست کمال تشکر را دارم. از دکتر سلمان حیدری گوران بخاطر در اختیار گذاشتن مقالات پاسکزارم. و از اعضای خانواده ام مخصوصا خواهر نازنینم فریده بسیار پاسکزارم.

نام خانوادگی: علی محمدی	نام: ناهید
عنوان پایان‌نامه: گونه‌شناسی ابزارهای سنگی دوره پارینه‌سنگی میانی محوطه‌های غرب ایران	
استاد راهنما: دکتر رضا رضالو	استاد مشاور: دکتر حبیب شهبازی شیران
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: باستان‌شناسی
دانشگاه: محقق اردبیلی	گرایش: پیش از تاریخ
تاریخ فارغ التحصیلی: ۲۴ تیرماه ۱۳۹۱	دانشکده: ادبیات و زبان‌های خارجی نمین
تعداد صفحات: ۱۱۹	تاریخ فارغ التحصیلی: ۲۴ تیرماه ۱۳۹۱
کلید واژه‌ها: ۱- پارینه‌سنگی میانی ۲- گونه‌شناسی ابزارهای سنگی ۳- بررسی	
<p>چکیده: دوره پارینه‌سنگی قدیمی‌ترین دوره انسان ابزار ساز می‌باشد. از این میان دوره پارینه‌سنگی میانی ۲۵۰۰۰۰ تا ۴۰۰۰۰ پیش از این بوجود آمده است. از مهم‌ترین خصوصیات این دوره در جهان حضور پررنگ انسان نئاندرتال و تدفین انسان می‌باشد. صنعت سنگی این دوره را بنام صنعت موستری و مهم‌ترین فناوری موجود در این دوره تکنیک لوالوا می‌باشد. رشته کوه زاگرس یکی از پر اهمیت ترین نقاط خاورمیانه و همچنین موانع اصلی عبور انسان نئاندرتال به فلات مرکزی بوده است در بررسی‌های زاگرس مرکزی در سه استان کرمانشاه، ایلام و لرستان محوطه‌های فراوان مربوط به دوره پارینه‌سنگی میانی یافت شده است. در بررسی گونه‌شناسی ابزار این دوره به دسته‌بندی ابزارها پرداخته شده و سعی بر آن شده است با دریافت مجموعه ابزارهای محوطه‌ها، مهم‌ترین گونه‌های ابزاری این دوره شناسایی شود. مهم‌ترین گونه ابزارهای غرب ایران در این دوره خراشنده، تراشه‌های لوالوا، اسکنه‌ها، کنگره‌دارها، تیزه‌ها و یکسری قطعات دارای قطعی و پخ شدگی می‌باشد. در این بررسی در نهایت به روش‌های تولید برداشته در دوره موستری در این محوطه‌های پرداخته شده است، همچنین به فناوری‌های وارد بر این ابزارها برای ایجاد ابزارهای نیز پرداخته شده است.</p>	

فهرست منابع:

عنوان..... صفحه

فصل اول: مقدمه و کلیات تحقیق

- ۱-۱- مقدمه، تعریف مساله..... ۲
- ۲-۱- سوالات و فرضیات طرح تحقیق..... ۳
- ۳-۱- هدف و ضرورت تحقیق..... ۴
- ۴-۱- پیشینه تحقیق..... ۴

فصل دوم: جغرافیای دیرینه و امروزی زاگرس مرکزی

- ۱-۲- جغرافیای دیرینه..... ۷
- ۲-۲- دوره کواترنری..... ۸
- ۳-۲- ایران در دوره کواترنری..... ۸
- ۴-۲- تغییرات آب و هوا..... ۸
- ۵-۲- زمین شناسی زاگرس..... ۹
- ۶-۲- چگونگی ایجاد سلسله جبال زاگرس..... ۱۰
- ۷-۲- محیط طبیعی زاگرس..... ۱۲

- ۸-۲-جانوران زاگرس..... ۱۳
- ۹-۲-اقلیم در زاگرس..... ۱۴
- ۲-۱۰-بارش..... ۱۴
- ۱۱-۲-ناحیه نیمه پربارش زاگرس شمالی..... ۱۵
- ۱۲-۲-ناحیه نیمه پربارش زاگرس جنوبی..... ۱۵
- ۱۳-۲-جغرافیای گیاهی ایران(ناحیه زاگرس)..... ۱۶
- ۱۴-۲-جغرافیای طبیعی دشت کرمانشاه..... ۱۷
- ۱۵-۲-جغرافیای طبیعی دشت اسلام آبادغرب..... ۱۹
- ۱۶-۲-جغرافیای طبیعی ایلام..... ۱۹
- ۱-۱۶-۲-بارندگی در ایلام..... ۱۹
- ۲-۱۶-۲-طبقه‌بندی‌های اقلیمی استان ایلام..... ۲۱
- ۱۷-۲-جغرافیای طبیعی استان لرستان..... ۲۲
- ۱۸-۲-دوران پلیستوسن..... ۲۲

فصل سوم: دوره پارینه سنگی میانی

- ۱-۳-مقدمه بر پارینه‌سنگی..... ۲۵
- ۲-۳-و ۳-۳- مفهوم و پیدایش پارینه‌سنگی..... ۲۵
- ۴-۳-پارینه سنگی تحنانی در زاگرس مرکزی..... ۲۷

- ۳-۵- پارینه سنگی میانی..... ۲۸
- ۳-۶- پارینه سنگی جدید..... ۲۸
- ۳-۷- باستان‌شناسی دوران دیرینه‌سنگی در ایران..... ۳۰
- ۳-۸- شاخصه‌های دوره موستری..... ۳۱
- ۳-۹- تقسیم‌بندی محوطه‌های پارینه‌سنگی..... ۳۳
- ۳-۹-۱- محوطه‌های غاری..... ۳۳
- ۳-۹-۲- محوطه‌های پناهگاهی..... ۳۳
- ۳-۹-۳- محوطه‌های روباز..... ۳۳
- ۳-۱۰- پارینه‌سنگی میانی در کرمانشاه..... ۳۳
- ۳-۱۱- معرفی محوطه‌های دوره پارینه‌سنگی میانی در استان کرمانشاه..... ۳۴
- ۳-۱۱-۲- غار شکارجیان..... ۳۴
- ۳-۱۱-۳- غار خر..... ۳۶
- ۳-۱۱-۴- غار مرتاریک..... ۳۶
- ۳-۱۱-۵- غار مرآفتاب..... ۳۷
- ۳-۱۱-۶- غار مردودر..... ۳۷
- ۳-۱۱-۷- پناهگاه صخره‌ای ور کینی دشت کرمانشاه..... ۳۹
- ۳-۱۱-۷-۱- سنگ مادر در پناهگاه ور کینی..... ۴۰

- ۳-۱۱-۷-۲- تراشه ها در پناهگاه ورکینی..... ۴۱
- ۳-۱۱-۷-۳- تیغه و ریز تیغه در محوطه ورکینی..... ۴۱
- ۳-۱۱-۸- غار (پناهگاه سنگی) ورواسی..... ۴۱
- ۳-۱۱-۹- غار دو اشکفت..... ۴۲
- ۳-۱۱-۱۰- محوطه چم-سوران..... ۴۴
- ۳-۱۱-۱۱- غار وزمه..... ۴۸
- ۳-۱۱-۱۲- یک محوطه باز و یک غار کوچک در نزدیکی هرسین..... ۵۱
- ۳-۱۱-۱۳- غار قبه در شمال و شمال شرقی کرمانشاه..... ۵۱
- ۳-۱۱-۱۴- غار برویس در دامنه جنوبی کوه ویس..... ۵۱
- ۳-۱۲- محوطه‌های دوره پارینه‌سنگی میانی در استان لرستان..... ۵۳
- ۳-۱۲-۱- غار کونجی..... ۵۳
- ۳-۱۲-۲- قمری..... ۵۵
- ۳-۱۲-۳- گراجنه..... ۵۵
- ۳-۱۳- پارینه سنگی نر منطقه کوه‌دشت در استان لرستان..... ۵۵
- ۳-۱۳-۱- هومیان ۱..... ۵۶
- ۳-۱۳-۲- برد سپید..... ۵۶

فصل چهارم: گونه‌شناسی ابزارسنگی پارینه‌سنگی میانی

- ۵۸ ۱-۴-تعریف گونه‌شناسی ابزار سنگی.....
- ۵۸ ۲-۴-ابزارهای پارینه‌سنگی میانی.....
- ۵۸ ۳-۴-جنس سنگ ابزارهای پارینه‌سنگی میانی زاگرس مرکزی.....
- ۵۸ ۴-۴-گونه‌های ابزارسنگی در دوره پارینه‌سنگی میانی.....
- ۵۹ ۵-۴-نظریه توالی تراش یا نظریه آندره لورا گوران.....
- ۷۱ ۶-۴-درصد ابزارهای غار مرتاریک.....
- ۷۲ ۷-۴-مصنوعات سنگی غار مرآفتاو.....
- ۷۳..... ۱-۷-۴-درصد ابزارهای غار مرآفتاو.....
- ۷۳..... ۸-۴-مصنوعات سنگی غار مردودر.....
- ۷۳..... ۹-۴-لایه‌نگاری پناهگاه سنگی ورواسی.....
- ۷۶ ۱۰-۴-ویژگی صنایع سنگی ورکینی.....
- ۷۷ ۱۱-۴-درصد ابزارهای پناهگاه صخره ای ورکینی.....
- ۸۹ ۱۲-۴-روش های تولید برداشته.....
- ۸۹ ۱-۱۲-۴-برداشت تراشه به روش لوالوا.....
- ۹۰ ۲-۱۲-۴-روش تکنیک نهر ابراهیم.....
- ۹۱ ۳-۱۲-۴-برداشت تراشه به روش کمبوا.....
- ۹۲ ۱۳-۴-فناوری ابزار سنگی.....

۹۲ ۴-۱۳-۱- عمده‌ترین روش‌های فناوری.....

فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری

۱۱۰ ۵-۱- بحث و نتیجه‌گیری.....

۱۱۶..... منابع.....

فهرست اشکال:

۱۸..... ۱۲-۱- نقشه استان کرمانشاه.....

۲۰..... ۲-۲- نقشه استان ایلام.....

۲۲ ۲-۳- نقشه استان لرستان.....

۳۲ ۳-۱- نمودار ظهور گونه‌های متمایز انسانی در دوره‌های مختلف.....

۳۲ ۳-۲- تیزه لوالوا.....

۳۴ ۳-۳- نقشه محوطه‌های پارینه‌سنگی در ایران.....

۳۶ ۳-۴- نقشه توپوگرافی ضلع جنوب‌شرقی کوه بیستون و موقعیت مکان‌های دیرینه‌سنگی.....

۳۶ ۳-۵- پلان غار مرتاریک، بیستون.....

۳۸ ۳-۶- پلان غار مرآفتاب، بیستون.....

۳۹ ۳-۷- پلان غار مردودر، بیستون.....

۴۳ ۳-۸- موقعیت غار دو اشکفت.....

۴۵ ۳-۹- نقشه کلی دشت سیخور.....

- ۳-۱۰- نقشه غار وزمه..... ۵۰
- ۳-۱۱- موقعیت دره هولیلان با مناطق پیرامونی خود..... ۵۲
- ۳-۱۲- توپوگرافی دره خرم‌آباد..... ۵۴
- ۴-۱- تصویری از گونه‌های ابزار سنگی..... ۶۰-۷۰
- ۴-۲- قطعه براشت شده از نوع لوالوا..... ۹۰
- ۴-۳- قطعه نهرابراهیم از غار مرتاریک..... ۹۱
- ۴-۴- صنایع موستری در مجموعه بیستون..... ۹۴
- ۴-۵- قطعات قطع و پخ شده در مجموعه موستری بیستون..... ۹۵
- ۴-۶- تیغه و تراشه لوالوا مجموعه بیستون..... ۹۶
- ۴-۷- طرح شماتیک از نهشته‌های بیستون..... ۹۷
- ۴-۸- نما و تعدادی ابزار از غار دواشکفت..... ۹۸
- ۴-۹- ابزار سنگی اولین فصل بررسی در چم-سوران..... ۹۹
- ۴-۱۰- ابزار سنگی‌های دومین فصل بررسی در چم-سوران..... ۱۰۰
- ۴-۱۱- چند محوطه‌ی دوره سنگ در زاگرس..... ۱۰۱
- ۴-۱۲- نهشته‌های دوره موستری غار کونجی..... ۱۰۲
- ۴-۱۳- ابزار غار کونجی..... ۱۰۳
- ۴-۱۴- ابزار غار کونجی..... ۱۰۴

- ۱۰۵ ۴-۱۵- خراشنده‌های یکجانبی راست ورواسی.....
- ۱۰۶ ۴-۱۶- تراشه‌های لوالوای معمولی در پناهگاه صخره‌ای ورواسی.....
- ۱۰۷..... ۴-۱۷- دیاگرام گونه‌شناسی بوردز برای پناهگاه صخره‌ای ورواسی.....
- ۱۰۸..... ۴-۱۸- دست ابزارهای فلیتی دوره پارینه‌سنگی میانی در دره هولیلان.....
- ۱۰۹ ۴-۱- معرفی ابزارسنگی.....

فهرست جداول:

- ۷۴ ۴-۲- گونه شناسی مجموعه ابزار غار کونجی.....
- ۷۸ مقایسه خراشنده های بیستون و غار کونجی.....
- ۸۱ ۴-۴- مشخصات مکانهای دیرینه سنگی بیستون.....
- ۸۳ ۴-۵- ابزارهای غار مرتاریک.....
- ۸۴..... ۴-۶- غار مرآفتاب.....
- ۸۴..... ۴-۷- تعداد سنگ مادر، خراشنده و تراشه در غار مرآفتاب.....
- ۸۵..... ۴-۸- ابزار غار مردودر.....
- ۸۶..... ۴-۹- ابزار غار مردودر.....
- ۸۵..... ۴-۱۰- مجموع ابزارهای ورکینی.....
- ۸۶..... ۴-۱۱- مجموع ابزار های پناهگاه ورکینی.....
- ۸۷..... ۴-۱۲- گونه‌شناسی هر لایه از مجموعه بیستون.....

فصل اول

مقدمه و کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه، تعریف مساله:

واژه پارینه‌سنگی از ریشه ی (Paleo) به معنی پارینه یا قدیمی و (Litho) به معنی سنگ گرفته شده است. این دوره، ابتدایی‌ترین و طولانی‌ترین مرحله زندگی انسان است و به سه زیر دوره تقسیم می‌گردد (پارینه‌سنگی قدیم/ میانی/ جدید). در دورانی که بشر توانایی استفاده از طبیعت را به صورت عادی نداشت، وی قریب به ۴/۲۰۰ میلیون سال صبر پیشه کرد تا زندگی را به صورت امروز تجربه کند. در طول این سالها بشر به صورت تدریجی با محیط خود انس پیدا کرد و کم کم به کمال استفاده از طبیعت دست یافت.

تعریف مسئله و فرضیات :

تحقیقات پیشین، دوره پارینه‌سنگی میانی را از ۱۰۰۰۰۰۰ پیش یعنی با زمان ظهور انسان نئاندرتال آغاز و تا ۴۰۰۰۰ سال ادامه داشته است (اسمیت، ۱۹۸۶)^۱، اما امروزه مدت زمان این دوره را به ۲۵۰ تا ۴۰ هزار سال قبل می‌دانند که اکثر سایت‌های معرف آن را در خاورمیانه، از کشورهای سوریه لبنان و اسرائیل و فلسطین بدست آمده است. در ایران اکثر محوطه‌های دوره ی پارینه‌سنگی میانی بین ۶۰ تا ۴۰ هزار سال پیش تاریخ‌گذاری شده‌اند.

بسیاری از محوطه‌های پارینه‌سنگی میانی در غرب ایران و در استان‌های لرستان و کرمانشاه قرار گرفته اند. این محوطه‌ها شامل غار خر، غار شکارچیان، مرتاریک، مردودر، مرآتاو و غارقبه که در استان کرمانشاه قرار گرفته و غارهای استان لرستان که شامل کنجی، قمری، ارزنه، هومیان ۱، برد سپید است. از جمله محوطه‌های دیگر مربوط به این دوره که در سایر نواحی کشور قرار گرفته‌اند می‌توان به محوطه‌های زیر اشاره کرد: در نواحی مرکزی ایران و در حوزه‌ی مسیله ورامین و در فین کوچک کاشان و قلعه‌بزی در اصفهان، در نواحی جنوبی و حوزه‌ی شیراز مانند محوطه‌ی قشم و اشکفت‌گاوی و تعداد بیشماری دیگر از محوطه‌های کوچکتر شناسایی شده است. اکثر این محوطه‌ها غاری هستند که چین و گسل فراوان درکوه‌های منطقه، به همراه عوامل دیگر از قبیل نفوذ آب به درون این سیستم، باعث تشکیل آنها در منطقه شده است (بیگلری، ۱۳۸۰). تعدادی از این غارها در دامنه‌ی جنوب‌شرقی کوه بیستون و به فاصله‌ی نزدیکی از هم واقع شده است. قابل ذکر است که با افزایش مطالعات باستان‌شناسی، تعداد محوطه‌های پارینه‌سنگی میانی ایران روز به روز در حال افزایش است. به نظر می‌رسد که ایران از محل‌های اصلی زندگی انسان پارینه‌سنگی میانی است. با توجه به وجود محوطه‌های بی‌شمار این دوره اما تا کنون هیچ استخوانی از

انسان در محوطه‌های یافت شده پیدا نشده است. کوون در گزارشی که از غار شکارچیان منتشر کرد استخوان ساعد و دندان پیشین بدست آمده از این غار را به انسان نئاندرتال نسبت داده است (کوون، ۱۹۵۱)^۱. اما اخیراً دو انسان‌شناس آمریکایی نانسی مینو و اریک ترینکائوس پس از بررسی مجدد این دو نمونه اعلام کردند که دندان یافت شده مربوط به گائوسانان است. این دو همچنین با توجه به ویژگی‌های ریخت‌شناسی در استخوان ساعد یافت شده، که بین نئاندرتال‌ها و گونه‌های قدیمی‌تر انسان هوشمند مشترک است، اظهار کردند که به طور قطع نمی‌توان این استخوان را به یکی از این دو گروه نسبت داد (بیگلری، ۱۳۷۷). به طور کلی راجع به انسان دوره‌ی پارینه‌سنگی میانی ایران، اطلاعات کم است اما ابزار ساخته شده در این دوره به تعداد زیادی یافت شده است.

در این پژوهش دست‌یابی به تکنیک‌های استفاده شده و همچنین گونه‌شناسی موجود در ابزارهای سنگی، سایت‌های دوره‌ی پارینه‌سنگی میانی غرب کشور مورد نظر می‌باشد.

در ابتدا به گونه‌شناسی (typology) می‌پردازیم: گونه‌شناسی به معنای طبقه‌بندی مصنوعات سنگی بر اساس ویژگی‌های آن است (از قبیل تراشه، تیزه، خراشنده، اسکنه‌های سنگی، ابزارهای دندان‌دار و...). تقریباً تمامی ابزارهای این دوره ایران از تراشه ساخته شده است (ملک، ۱۳۷۸) و ابزارها را می‌توان در گروه رنده‌ها، ابزارهای دندان‌دار، سوراخ-کن‌ها، و اسکنه‌های سنگی طبقه‌بندی کرد (ملک، ۱۳۷۸). وجود سنگ‌مادر و خراشنده‌ی متقارب و همچنین تراشه-های لوالوا دلایلی بر وجود سنت موستری است (شیدرنگ، ۱۳۸۳).

تعداد محوطه‌های این دوره تنها در غرب کشور به بیش از ۲۰ محوطه‌ی می‌رسد (ملک، ۱۳۷۸). در این پژوهش حداکثر دامنه‌ی مطالعات خود را در ۵ غار مهم کوه بیستون (غارهای شکارچیان/ غار خریا مرخرل/ مرتاریک/ مردودر/ مرآفتاو) به همراه دو سایت دیگر در نزدیکی کرمانشاه (دواشکفت و ورواسی) و سایت چم-سوران در اسلام‌آباد غرب همچنین سایت‌های مهم دوره‌ی پارینه‌سنگی میانی لرستان (کنجی، قمری، هومیان‌ا، بردسپید و قبه) و پناهگاه‌ها و سایت‌های روباز دره‌ی هولیلان می‌باشد.

۱-۲-سوالات و فرضیات مورد بررسی در این پژوهش:

۱- از نظر گونه‌شناسی ابزار سنگی دوره پارینه‌سنگی میانی محوطه‌های غرب کشور را در چه گروه‌هایی می‌توان طبقه‌بندی کرد؟

۲- از چه روش‌هایی برای ساخت این ابزار در دوره پارینه‌سنگی میانی در محوطه‌های غرب کشور استفاده شده است؟

فرضیه‌ها:

۱- این ابزار را می‌توان در گونه‌های تراشه ابزارها، خراشنده‌ها، اسکنه‌ها، درفش‌ها، چاقوی‌های کولدار و ساطورهای دوره‌ی قبل طبقه‌بندی کرد.

۲- عمومی‌ترین روش ساخت این ابزار لوالوا بوده که در اکثر محوطه‌ها دیده شده است و همچنین از جمله روش‌های دیگر می‌توان به ضربه‌ی مستقیم، چکش‌سخت و ضربه‌ی غیرمستقیم اشاره کرد.

۱-۳- هدف و ضرورت تحقیق:

دوره سنگ از جمله ادواری بوده که شناخت ما از این دوره با توجه به مطالعات اندک صورت گرفته در ایران بسیار کم می‌باشد. در این تحقیق سعی بر این است با بررسی انواع گونه‌های مختلف ابزار این دوره و همچنین بررسی روش و فن‌آوری تولید مصنوعات سنگی شناخت بهتری از فرهنگ این دوره ارائه گردد.

۱-۴- پیشینه تحقیق:

اولین بار مطالعه بر روی پارینه‌سنگی میانی در نزدیکی دریاچه‌ی نیریز توسط براون صورت گرفت (براون، ۱۹۱۱)^۱. هانری فیلد نیز به تدوین گزارش‌های کارلتون‌کوون از اماکن پارینه‌سنگی پرداخت (هانری فیلد، ۱۹۱۸)^۲. در این میان، غارهای بیستون به دلیل موقعیت مناسب، از دوران دیرینه‌سنگی میانی به طور مکرر مورد استفاده انسان بوده است. حاصل این استقرارها حجم انبوهی از بقایای باستان‌شناختی است که در این غارها به جای مانده است. درمیان این مجموعه غارها تا کنون دو غار شکارچیان و غار خر کاوش و گمانه‌زنی شده است (کون، ۱۹۵۱، یانگ و اسمیت، ۱۹۶۶). همچنین فریدون بیگلری در تابستان ۱۳۶۵ طی بررسی خود در بیستون به شناسایی چند مکان با صنایع دیرینه‌سنگی میانی و ادوار جدیدتر دیرینه‌سنگی پرداخت. در نتیجه این بررسی‌ها شمار مکان‌های شناخته شده عصر سنگ بیستون از دو مکان به ۵ مکان افزایش یافت. همچنین کوون صنایع سنگی موستری غار شکارچیان را مطالعه و

1-Brawn
2-Field

طبقه بندی کرد (کوون، ۱۹۵۱)^۱. جیمز اسکینر از دانشگاه کلمبیا هم در اوایل دهه ۶۰م، بخشی از این مجموعه را همراه با چند مجموعه‌ی موستری از سایر نقاط زاگرس مطالعه کرد (اسکینر، ۱۹۶۵)^۲. به دلیل کاستی‌های مجموعه، هارولد دیبل از موزه دانشگاه پنسیلوانیا مجموعه مصنوعات موستری غار شکارچیان را از نو مطالعه کرد (دیبل، ۱۹۸۴)^۳. اسمیت باستان‌شناس کانادایی نیز به بررسی غارخر پرداخت که بعدها پرکینز و برایان هس هرکدام به طور جداگانه به بررسی بقایای جانوری آن پرداختند (هس، ۱۹۸۹)^۴. هول و فلانری نیز در خرم‌آباد ۱۷ محوطه‌ی کهن‌سنگی را شناسایی کردند. که ۵ محوطه از آنها را گمانه‌زنی کردند که بر اساس گونه‌شناسی صنایع سنگی، آن را متعلق به دوره-ی پارینه‌سنگی میانی می‌دانند. در سال ۱۹۴۸ مک بورنی محوطه‌ی هومیان ۱ در جنوب‌شرق کوه‌دشت را شناسایی کرد. ابزارهای پارینه‌سنگی میانی چم-سوران در اسلام‌آبادغرب را نیز بیگلری و طاهران و عبدی بررسی کردند.

1-Coon
2-Skinner
3-Dibble
4-Hess